

Kadın Hareketi'ne Ulusaşırı Bir Bakış Küresel Güney'de Toplumsal Cinsiyet Gündemleri

TESEV İyi Yönetişim Tartışmaları TESEV'in çalışma alanlarındaki konulara ilişkin farklı bakış açıları ve önerileri kamuoyuyla paylaşmayı hedeflemektedir.

Berfu Şeker
Araştırmacı

Berfu Şeker Marmara Üniversitesi Sinema -TV Bölümü'nden lisans derecesini aldıktan sonra, yüksek lisans derecesini Boğaziçi Üniversitesi Eleştiri ve Kültür Çalışmaları Programı'ndan aldı. Toplumsal cinsiyet, queer teori, feminist film eleştirisi, akademi ve aktivizm arasındaki ilişkiler gibi konularda akademik araştırmalar yürüttü, çeşitli makaleler yayımladı, çeviri ve editörlük yaptı. Sel Yayınları Queer Düşün Serisi Danışma Kurulu üyesi. 2016'dan beri Kadının İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği'nde savunuculuk alanında çalışmakta, bir yandan da araştırma ve çeviri işlerine devam etmektedir.

Kadın hakları, toplumsal cinsiyet ve feminizm tartışmalarında küresel olarak beliren politik sorunların, bölgesel ve ulusal düzeylerde de birbiriyle örtüştüğü, benzer dinamik ve pratikler etrafında şekillendiği bir zamandayız. Kadın ve LGBTİ+ örgütlenmelerinin 2000'lere dek toplumsal cinsiyet politikalarını değiştirmeye yönelik attığı adımlarla elde ettiği kazanımlara karşın 2000'ler sonrasında giderek güçlenen yeni popülist trendler oluştuğunu görüyoruz.

Günümüzde kadın hakları (özellikle bedensel haklar), toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği politikalarına karşı hak temelli söylemleri taklit eden, hak savunucularının kullandığı terminoloji, yöntem ve alanları kullanarak erkek egemen popülist söylem ve argümanları görünür kılan ve bu alanları istila etmeye çalışan örgütlenmelerin giderek çoğaldığı bir politik çerçeveye karşı karşıyayız. Yaygınlaşan erkek egemen, popülist ve neoliberal küresel siyasi gündem en çok, demokrasinin ve kurumlarının sürekli aşındığı ve anlamlarının muğlaklaştığı Küresel Güney'deki kadınların ve LGBTİ+'lar hak kayıplarına neden olmakta.

Bu kayıplar karşısında Küresel Güney'den kadın hak savunucuları ulusaşırı ağlar oluşturarak toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılık ve şiddet dinamiklerinin kökenindeki sorunlara dair analiz ve eleştirilerini görünür kılmaya çalışıyorlar.

Küresel Güney kavramı

Türkiye'de kullanımına çok alışık olmadığımız Küresel Güney kavramı ilk kez uluslararası kalkınma örgütleri tarafından ekonomik olarak daha dezavantajlı ulus devletleri tanımlamak ve "Üçüncü Dünya" kavramına bir alternatif oluşturmak için kullanılmaya başlanmış.

Son zamanlarda ise çağdaş kapitalist küreselleşmenin negatif yönde etkilediği yerler ve insanlar için kullanılıyor. Bu kullanıma göre Küresel Güney coğrafi bir bölgeden ziyade kapitalizmin dışsallıklarını ve zengin ülkelerin sınırları içerisinde yaşayan ve ezilen insanları temsil ediyor.

"Küresel" kelimesi ise "Güneyin" coğrafyayla birebir tanımlanmasının önüne geçmek için kullanılıyor. Küresel Güney'in coğrafi bir bölgeden ziyade politik bir durumu imlemesi çağdaş küresel kapitalizm altında benzer ezilme deneyimlerine sahip olan ve direnen uluslararası politik bir özneyi temsil etmesini de sağlıyor.

Erkek egemen, neoliberal ve popülist küresel siyasetin sonuçlarını en ağır şekilde yaşayanlar demokratik kurumların tam olarak kurumsallaşıp yerleşemediği, her zaman aşınmaya ve dönüşüme açık olduğu Küresel Güney'deki kadınlar ve LGBT+'lar. Küresel Güney'deki feministler bu uluslararası politik öznenin hareketle, dayanışma pratiklerini güçlendirerek yukarıda bahsedilen küresel politika eğilimlerinin farklı coğrafyalardaki etkilerini görmezden gelen ve Küresel Güney'in farklı ihtiyaç ve taleplerini yansıtmayan uluslararası politikalara eleştiri getiriyorlar.

Tüm bu politik eğilimlere karşı kesişimselliği ön plana çıkaran feminist bir politikayı savunuyorlar. Evrensel bir kadınlık anlatısına karşı kadınların farklılıkları üzerinden (sınıf, ırk, etnisite, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, vb.) ezildiklerine ve tüm bu ezilme biçimlerinin birbiriyle kesişimine dikkat çekerek politik söylemlerini oluşturuyorlar. Küresel düzeyde etkin olan popülist, neoliberal ve erkek egemen yapılar farklı coğrafyalarda farklı biçimlerde tezahür etseler de Küresel Güney'deki kadınlar ve LGBTI+'lar bu yapıların sebep oldukları ihlallerin altında aynı sistematik tahakküm mekanizmalarının yattığını ifşa etmek için mücadele ediyorlar.

Popülizm, Neoliberalizm ve Hak ihlalleri

Son yıllarda, özellikle Doğu Avrupa ülkeleri ve Amerika'da yoğunlukla karşımıza çıkan, Katolik Kilisesi ile yakın ilişkideki toplumsal cinsiyet karşıtı popülist akımlar (anti-gender) hem tabandan hem de kimi hükümetlerden destek görerek küresel düzeyde

"Hak söylemine karşı oluşan politik söylemlerin yanı sıra neoliberalizmin ve ekonomik büyüme odaklı kalkınma politikalarının etkisiyle çoklu ayrımcılıklar giderek derinleşiyor "

düzeyde yayılma eğilimi gösteriyorlar. Daha önceleri kürtaj karşıtı olarak kendilerini adlandıran bu akımlar "toplumsal cinsiyet karşıtlığı" üzerinden feminizm ve insan hakları temelli mücadelelere karşı sağ popülist söylemlerini daha kapsamlı bir şekilde ifade etme olanağını bulmuş görünüyorlar. Kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsellik ve doğurganlık sağlığı ve hakları gibi konularda 1990'lı yıllarda uluslararası politika mekanizmalarında elde edilen kazanımlara (1) karşı stratejiler geliştiren bu oluşumlar çeşitli platformlarda uluslararası politika yapım süreçlerini tıkamak için gayret gösteriyorlar.

Toplumsal cinsiyetin "özle" ilgili bir konu olduğunu, eşitliğe inanmadıklarını ve toplumsal cinsiyet rol ve normlarının katılığını korumakla yükümlü olduklarını ifade eden bu akımlar, toplumsal cinsiyetin bir inşaa meselesi olduğuna karşı çıkıyorlar. Kadına yönelik şiddet meselesi gibi tartışmaya açık olamayacak konularda bile "şiddet" kavramının içini boşaltarak ve bu tür kavramları hak savunucularının aleyhine çevirerek bunların göreceli kavramlar oldukları algısını yaygınlaştırmaya çalışıyorlar.

Anti-gender örgütlenmeleri kadınların cinselliklerinin doğurganlıkları üzerinden denetim altına alınmasını destekleyen bir perspektiften kadınların bedenleriyle ilgili karar almalarını engelleyen yasal düzenlemeleri destekliyorlar. Akademi, sivil toplum ve uluslararası hukuk alanlarında toplumsal cinsiyet çalışmalarına karşı söylemler ve eylemler yaygınlaşırken, bunlar farklı coğrafyalarda ve farklı biçimlerde tezahür edebiliyor ve kadınların hak talepleri özelinde elde ettikleri kazanımların aşınmasına neden oluyor. Hırvatistan'da kadınlara yönelik şiddetle ilgili en kapsamlı, güncel ve bağlayıcılığı olan Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, kısaca İstanbul Sözleşmesi'nin parlamentoda onaylanmasını engelleme girişimleri, Bulgaristan'da yine İstanbul Sözleşmesi'nin onaylanmasına karşı verilen Anayasa Mahkemesi kararı, Arjantin Parlamentosu'nun kürtaj yasağını kaldıran yasa tasarısını reddetmesi ve Brezilya ve Filipinler örneğindeki gibi kadına yönelik her türlü şiddeti meşrulaştıran devlet başkanlarının söylemleri kadın haklarının günümüzde karşılaştığı zorluklarla ilgili örneklerden yalnızca birkaçı.

Hak söylemine karşı oluşan politik söylemlerin yanı sıra neoliberalizmin ve ekonomik büyüme odaklı kalkınma politikalarının etkisiyle çoklu ayrımcılıklar giderek derinleşiyor. Bazı Asya ve Afrika ülkelerinde büyük tarım alanlarının çok uluslu şirketler ve başka devletler tarafından endüstriyel gıda üretimi için satın alınmaları ya da kiralanmaları özellikle kadınların yaşamlarını sürdürebilmek için besinlerini yetiştirdikleri ve geçimlerini sağladıkları toprakları kaybetmeleri, dolayısıyla daha çok yoksullaşmaları ve açlıkla karşı karşıya kalmalarıyla sonuçlanıyor. BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri gibi kalkınmanın toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutlarını ele alan uluslararası politika metinlerinin dahi kalkınma için finans desteğini sağlamada özel sektörü önemli bir paydaş olarak görmeleri büyük bir ikilem olarak karşımıza çıkıyor. Bu meselenin halkın, özellikle de kadınların haklarını koruma konusunda hükümetlerin hesap verebilirliğini zayıflatması ise bir tartışma konusu.

Küresel Güney'de kadınların neoliberal politikalar sonucu barındıkları, beslendikleri ve geçimlerini sağladıkları toprakları kaybetmeleri toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlenmesi

önünde büyük engel teşkil ederken bu politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğine ne tür engeller oluşturduğunun yeterince ele alınmaması önemli sorun alanlarından biri olarak karşımıza çıkıyor.

Yalnızca ekonomik büyümeyi gözetken, insan hakları perspektifini odağına almayan, çevresel ve toplumsal gelişimi yok sayan kalkınma modellerinin benimsenmesiyle birlikte ortaya çıkan ayrımcılık ve dışlama pratikleri Küresel Güney'den kadın ve LGBTİ+'lar görünür kılmaya çalıştığı bir mesele. Sosyal devlet anlayışının giderek zayıflaması, sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlerin özelleştirilmesi Küresel Güney'de yoksullukla mücadele eden kadın ve LGBTİ+ bireylerin bu haklara erişimlerinin önünde önemli engeller oluşturuyor. Örneğin, bazı ülkelerde yasalar kadınların cinsel sağlık hizmetlerine erişimini engellemese de sağlık hizmetlerinin giderek özelleşmesiyle yoksul kadınların bu hizmetlere erişimi oldukça kısıtlanıyor, hatta neredeyse imkânsız hale geliyor.

Devletlerin giderek militarize olması demokrasinin daha da kırılanlaşmasına neden olurken, savaş ve çatışma ortamları kadınların büyük hak ihlallerine uğramalarına, sağlık, barınma ve beslenme dâhil en temel hizmetlere ulaşamamalarına neden oluyor. Latin Amerika'da kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet temelli şiddet oldukça yaygın ve yükselişteyken, kadın cinayetlerine karşı etkin politikaların üretilmediği ve kadınların hem yasal hem fiili haklarına erişimde ciddi sıkıntılar yaşadıkları görülüyor. Diğer taraftan Bağımsız sivil toplumun dünya çapında alanı kısıtlanıyor, çoğu örgüt, oluşum ve platform çeşitli sorunlar nedeniyle varlığını koruma mücadelesi veriyor.

Küresel Kadın Dayanışması

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin önündeki tüm bu engellere rağmen, dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan feministler, kadın hakları savunucuları ve LGBTİ+'lar yeni dayanışma stratejileri geliştiriyorlar. Yazının başında da belirttiğim üzere Küresel Güney coğrafi bir konumun ötesinde politik bir özneye işaret eden bir tanım. Küresel Güney'de kadın olmak ise homojen bir kimliğe sahip olmak demek değil. Küresel Güney kadın dayanışması yekpare bir feminizm anlayışı ya da kadın

kimliğini reddederken, Küresel olarak (hem Kuzey'de hem de Güney'de) neoliberalizmle kol kola giden ve yükselişte olan sağ popülist akımlara karşı gücünü farklılıklarından alan dayanışma modelleri kurmaya çalışıyor.

Küresel Güney'deki güçlü kadın hareketleri bu dayanışma ağları aracılığıyla Batılı feminizmler tarafından göz ardı edilen veya gündeme alınmayan meseleleri ve yerelde yaşadıkları sorunları uluslararası politika yapımında ve uluslararası politika belgelerinde görünür kılmak için mücadele ediyorlar. Bunun için karşılıklı konuşma, deneyim paylaşımı ve tartışma alanları yaratmaya çalışıyorlar. Küresel kadın dayanışmasına dair yeni kavramlar ve pratikler geliştirerek küresel kapitalizme karşı feminizmin sözünü politik bir alternatif olarak ortaya koyuyorlar. Mülteci, göçmen, sığınmacı, zorla yerinden edilmiş kadınların, engelli kadınların, kırsalda yaşayan kadınların, yoksul kadınların sorunlarını gündemleştiriyorlar.

Küresel Güney'den genç feministler ise erkek egemen küresel sistemlere karşı farklı seslerin birbiriyle konuştuğu bir politik söz oluştururken, kendi örgütlenme pratikleri üzerine de kafa yoruyorlar. Eğlenceyi ve neşeyi sahiplenmenin ve ruh sağlığını korumanın da en az sistematik şiddete dair söz söylemek kadar önemli ve politik olduğunu vurguluyorlar. Kapsayıcı, katılımcı ve demokratik süreçler oluşturmaya ve feminist hareketlerin kendi içinde hesap verebilirliğe ve şeffaflığa ihtiyacı olduğunu vurguluyorlar. Kadın hareketinin veya feminist hareketin yaş, deneyim, sınıf, vd. üzerinden kendi içerisinde ürettiği güç ilişkilerine, hiyerarşik yapılanmalara karşı eleştirilerini yöneltiyor ve daha kapsayıcı ve kesişimsel bir feminizmin günümüzün politik çıkmazlarına karşı bir alternatif olabileceğinin altını çiziyorlar.

Gücü paylaşmaya, güven inşa etmeye ve dayanışmayı güçlendirmeye adanmış bir hareket oluşturarak mücadele etmenin önemini kurdukları ilişkilerde, ağlarda ve ürettikleri politikalarda merkezi bir mesele olarak ele alıyorlar.

Notlar

1. Bunların arasında Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı, BM 4. Dünya Kadın Konferansı ve bu konferansların eylem planları sayılabilir.

Yazarın Küresel Güney üzerine okuma önerisi:

<https://www.dr.com.tr/Kitap/Yeni-Guney-Asya-Feminizmleri/Kolektif/Arastirma-Tarih/Kadin/urunno=0000000683016>

<http://resurj.org/>

Copyright ©Aralık 2018 Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

TESEV bu projeye katkılarından ötürü Friedrich Ebert Stiftung Derneği'ne teşekkür eder.